

СТАНОВИЩЕ

върху дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ във ВСУ „Черноризец Храбър“

Изготвил становището: Доц. д-р Галина Симеонова Чиприянова, катедра „Счетоводна отчетност“, СА „Д. А. Ценов“ – Свищов, професионално направление 3.8. Икономика, въз основа на Заповед № 953/19.12.2023 г. на Ректора на ВСУ „Черноризец Храбър“.

Автор на дисертационния труд: Дина Кайърбековна Жумажанова

Тема на дисертационния труд: ФИНАНСИРАНЕ НА СИСТЕМАТА ЗА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ: МЕЖДУНАРОДНИЯТ ОПИТ

Докторска програма „Политическа икономия“

Научен ръководител: доц. д-р Николина Грозева, ВСУ „Черноризец Храбър“

I. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд на тема „Финансиране на системата за здравеопазване: международният опит“ притежава качества на **научно изследване и има завършен вид**. Обемът е оптимален, както следва: 2 стр. съдържание, 1 стр. списък с използвани съкращения, 7 стр. увод, 149 стр. основен текст, 7 стр. заключение, 17 стр. използвана литература, 10 стр. за 2 приложения. Дисертационният труд е добре балансиран и се състои от увод, три глави и заключение. Изследването е представено чрез **добра визуализация** с използвани 29 диаграми и 24 основни таблици, някои от които имат допълнителни под таблици, позволяващи илюстрация на редица констатации, изводи и обобщения, до които е достигнал авторът, което допринася за по-лесното възприемане на материята.

Формулираната тема „Финансиране на системата за здравеопазване: международният опит“ е **дисертабилна**.

Рецензираната разработка е **актуална** за теорията и практиката, тъй като при съвременните социално-икономически условия организацията на здравеопазването изисква използването на ефективни управленски решения, в т.ч. в областта на финансовия мениджмънт. Упражняването на правото на гражданите на медицинска помощ и здравеопазване е

невъзможно без ефективна система за финансиране на здравеопазването, реализирана чрез различни модели на финансиране. Подобряването на ефективността на финансовото управление намира изражение във внедряването на съвременни инструменти, приложими за корпоративния мениджмънт и адаптирани към здравната система. Интегрирането на тези инструменти в модела за финансиране на здравеопазването дава нови перспективи за подобряване неговата ефективност и в процеса на осигуряване на допълнителни средства.

Ясно са дефинирани целта, задачите, обекта, предмета, изследователската теза, методологията на практическото изследване, използваните научни методи.

Целта на дисертационния труд е разработване на концептуални положения за повишаване на ефективността на финансирането на медицинската помощ, като се вземат предвид характеристиките на моделите за финансиране на здравеопазването.

В хода на постигане на целта успешно са решени девет **задачи**.

За **обект** на изследването са посочени съвременните модели и технологии за финансиране на здравната система на международно ниво, а за **предмет** – проблемите за усъвършенстване на методологията за финансово обезпечаване на системата на здравеопазването.

Основната теза на дисертационния труд, че моделите на финансиране на здравеопазването имат универсален характер; ефективността на внедряването на определени технологии в рамките на всеки модел, се определя от множество детерминанти; за всеки модел на финансиране са актуални проблемите за осигуряване на достатъчност (финансиране в обем, необходим за решаване на поставените стратегически и тактически задачи), привличане на допълнителни инвестиции за иновативно развитие (инвестиции и формиране на иновативен организационен и икономически механизъм, респ. достъп до иновативни технологии и разработки в сферата на медицинската наука) и осигуряване на ефективност (максимизиране на съотношението резултат/разходи), е **доказана**.

Изложението на дисертационната работа е подкрепено с достатъчно на брой цитирания на **литературни източници**. Приложен е списък с литература, който включва 142 заглавия на статии, книги, нормативна уредба (69 на руски език, 73 на английски и немски език, в т.ч. 30 интернет сайта и онлайн публикации), които са използвани коректно и целесъобразно.

Дисертационният труд е разработен **задълбочено** и **прецизно**, като материята е представена ясно с необходимата **мотивираност** и

аргументираност.

II. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Авторът е разпознал ключовите проблеми и демонстрира възможности за провеждане на самостоятелно изследване и интерпретация на резултатите.

С важно значение е развитието на финансирането на здравеопазването (осигуряване на достатъчност, ефективност, високо качество на медицинската помощ). Изследването разкрива същността и значението на съвременните модели за финансиране на здравеопазването, в т.ч. в различните страни, формирани въз основа на историческите и национални особености, както и за всеки от моделите, съответно преимущества и недостатъци. Съществен е изводът, че моделите на здравеопазване във всяка страна са гъвкави системи и постоянно се променят под въздействието на външната среда; като правило, най-скъпият модел е частен, а най-евтиният – бюджетен. Анализирани са начините за заплащане на медицинската помощ и инструментите за финансиране на здравеопазването. Обърнато е особено внимание на инструментите за финансов мениджмънт – все още не са внедрени активно в модела за финансиране на здравеопазването, съответно не осигуряват желаните ефекти, поради липса на информация и компетенции, пропуски в нормативно-правната уредба и други. Идентифициран е основният проблем на системите за финансиране на здравеопазването, изследвани са тенденциите в съвременното финансово управление на здравната система. Въпросът за устойчивостта на всеки от моделите на финансиране в кризисни ситуации остава актуален.

Извършено е задълбочено проучване на използването на различни инструменти за финансиране на здравната система и аспектите за прогнозиране на финансирането на здравеопазването. Представена е обосновавана методология за релевантна оценка на ефективността, устойчивостта и ефикасността на здравната система на ниво страна или група държави. Смятам за позитивно мнението на автора, че публично-частните партньорства в здравеопазването могат да се използват удачно като инструмент за спестяване и привличане на допълнителни финансови ресурси в отрасъла; чрез тях ще се ускори процеса на въвеждане на съвременното здравеопазване с присъщите на частното предприемачество характеристики (мобилност, ефективно използване на ресурсите, иновативност) и ще се подобри качеството и ефективността на медицинската помощ, обслужването на пациентите, достъпа до скъпоструващи видове лечение и медикаменти, обучението на

квалифициран персонал и други. А също и, че социално-осигурителният модел е най-ефективният модел и демонстрира най-голяма устойчивост на неблагоприятните фактори. Специално внимание е отделено на ролята на държавата във финансовото обезпечаване на отрасъла; прякото бюджетно финансиране и нормативно-правното регулиране на здравеопазването; използването на клинично-статистически групи с цел повишаване на ефективността на медицинските услуги и редуциране на разходите при предоставянето на медицинска помощ; програмно-целевия подход в условията на различни модели на здравеопазването и други. Структурирано е проблемното поле на държавните програми в различните модели за финансиране на здравеопазването, а въз основа на резултатите от него са изградени причинно-следствени модели. Анализирана е тенденцията медицината все повече да се третира като привлекателна сфера за частния капитал, което да улеснява задачите на държавата и да бъде от полза за потребителите на медицински услуги.

Удачно са представени извършените от автора прогнозни изчисления за ефективността на финансирането на здравеопазването, както следва: прогноза за ефективността на здравните системи (като се вземат предвид сценариите за финансово обезпечаване и предложенията за привличане на допълнителни инвестиции в здравеопазването); вариативна прогноза за финансиране на системите за здравеопазване в три сценария: условно неефективен, негативен и перспективен (като е приложен методът за статистическото моделиране). Доказана е перспективната значимост на привличането на частния капитал във всички модели за финансиране на здравеопазването, респ. неговото привличане е изследвано като сложна и комплексна програма за развитие на здравеопазването, изискваща изпълнението на немалко задачи, в т.ч.: повишаване устойчивостта на бизнеса към предизвикателствата на външната среда, съкращаване на продължителността на предварителните етапи на проектите за публично-частно партньорство в здравеопазването, повишаване гъвкавостта на договорите с частни партньори, засилване прозрачността на дейността на частните партньори, намаляване на рисковете за публично-частните партньорства, минимизиране на киберрисковете, решаване на етични проблеми и други.

Съществува логическа обосновааност на основните заключения със съдържанието по отделните части на дисертационния труд.

Разработването на дисертационния труд се основава на актуални методи и средства на научното изследване в областта на политическата икономия.

В заключение може да се направи извода, че е представено и

анализирано финансирането на системата за здравеопазване през призмата на международният опит посредством адекватен **научен инструментариум**, като по този начин **са изпълнени** поставените задачи и е постигната основната цел на дисертационния труд. Това ми дава основание да квалифицирам постигнатите резултати, като **резултати с научен и научно-приложен характер**.

III. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Съгласна съм с посочените научни и научно-приложни приноси. Справката от автореферата обективно отразява постиженията на докторанта с научен и научно-приложен характер, както следва:

- ▶ Обоснована е методиката за достъпна и релевантна оценка на устойчивостта на здравната система;

- ▶ Разработени са причинно-следствени модели на проблемното поле за държавните програми за здравеопазване на САЩ, респ. финансиране на здравеопазването с помощта на перспективни държавни програми;

- ▶ Систематизирани са предикторите за ефективно публично-частно партньорство в здравеопазването;

- ▶ Анализирани са причинно-следствените модели на проблемното поле на публично-частните партньорства и програмно-целевото финансиране в здравеопазването и е доказана вариативната прогноза за ефективността на здравните системи;

- ▶ Обосновано, посредством авторово изследване, са формулирани предложения за привличане на допълнителни инвестиции в здравеопазването;

- ▶ Изведена е методика за управление на проблемното поле за допълнителното финансиране на здравеопазването с привличане на частни инвестиции.

IV. Оценка на публикациите по дисертационния труд и автореферата

Положително впечатление прави списъка на публикациите, свързани с темата на дисертацията. Докторантът е представил 3 самостоятелни публикации, съответно 3 научни доклада. Представените публикации включват важни части от дисертационния труд и съдържат значими резултати от проведеното научно изследване, което дава основания да се счита, че дисертацията е достатъчно апробирана. От Справката-декларация на докторанта е видно, че публикациите по дисертацията удовлетворяват минималните национални изисквания за

придобиване на ОНС „доктор“ по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, съгласно чл. 2б от ЗРАСРБ.

Авторефератът на тема: „Финансиране на системата за здравеопазване: международният опит“ е в достатъчен обем и напълно съответства на структурата, съдържанието и изследователските резултати на дисертационния труд. Коректно са изготвени Справка за постиженията и приносните моменти в дисертационния труд, Списък на публикациите, свързани с дисертационния труд и Декларация за оригиналност.

V. Критични бележки, препоръки и въпроси

Наред с положителните страни на дисертационния труд си позволявам да посоча и някои аспекти, подобряването на които считам, би подобрило качествата му: в отделни пасажии доминира описателен стил вместо по-ясно извеждане на авторовото мнение и критичен поглед върху проблематиката. Представената бележка не намалява достойнствата на дисертационния труд. **Считам, че дисертационният труд обогатява наличното знание и съдържа значими идеи и резултати.**

Към докторанта нямам допълнителни въпроси.

VI. Заключение

Дисертационният труд на тема: „Финансиране на системата за здравеопазване: международният опит“ представлява актуално и задълбочено изследване с ясно открити научни достойнства и приноси. Въз основа на направената количествена и качествена оценка на разработката, изразявам **положително становище и подкрепям присъждането** на образователна и научна степен „доктор“ на Дина Кайърбековна Жумажанова в професионално направление 3.8. „Икономика“, докторска програма „Политическа икономия“.

05.02.2024 г., гр. Свищов

Подпис:

(доц. д-р Галина Чиприянова)